

Po przeprowadzeniu analizy porównawczej metodą superprojekcji i wykazaniu zgodności grupowych śladów oznaczonych numerami 1/1/A (ryc. 14), 2/1/A, 2/1/B (ryc. 17) oraz 4/A i 4/B (ryc. 12) z uprzednio wykonanymi odwzorowaniami próbnymi dwóch par butów przystąpiono do badań szczegółowych. Pomimo stwierdzonych niewielkich deformacji śladów oraz istotnych różnic w zakresie odwzorowanych elementów kompozycji wzorniczej wyznaczono liczne zgodne, odpowiadające sobie pod względem wielkości, kształtu, wzajemnej konfiguracji i ułożenia do krawędzi – cechy indywidualne.

Ustalenia te pozwoliły na stwierdzenie, że ślady oznaczone numerami 1/1/A (ryc. 14), 4/A i 4/B (ryc. 12) pochodzą od podeszew butów porównawczych oznaczonych jako dowód rzeczowy numer 6 (ryc. 6), natomiast ślady numer 2/1/A i 2/1/B (ryc. 17) pochodzą od podeszew butów porównawczych oznaczonych jako dowód rzeczowy numer 7 (ryc. 7).

Wnioski płynące z zamieszczonych przykładów wydają się oczywiste. Częściowe uszkodzenie podeszwy utrudnia identyfikację, ale nie czyni jej niemożliwą. Możliwości identyfikacyjne determinuje wówczas zakres powierzchni nieuszkodzonych i występowanie na nich cech indywidualnych ze strony materiału porównawczego oraz odwzorowanie tych powierzchni i cech na materiale dowodowym. Jak wynika z zamieszczonych przykładów, częściowe uszkodzenie podeszwy pozwala na identyfikację obuwia nawet w przypadku śladów pozostawionych na podłożach tzw. trudnych.

Adam Bączkowski oraz (zdj.)

Ireneusz Cupa oraz (zdj.)

Krzysztof Borkowski

Materiały źródłowe: Prezentacja przedstawiona podczas konferencji SPTM 2005, ENFSI EWG Marks Stavern, Norwegia 23–27 maja 2005 – Methods for Improving Problematic Footwear Prints, Yaron Shor, DIFS, Israel Police H.Q., Jerusalem.

Ślad, odbitka, odwzorowanie – terminy opisujące materiał dowodowy i porównawczy w daktyloskopijnych badaniach identyfikacyjnych

Kryminalistyka wypracowała w ciągu ostatnich lat swego rozwoju specyficzny język. Powinien on być zrozumiały dla każdego eksperta kryminalistyki. Ale czy tak jest w istocie?

Z jednej strony jest to język bazujący na terminologii używanej w ustawach, rozporządzeniach, dekretach (aktach normatywnych), z drugiej zaś – język zawarty w dokumentach systemu zarządzania jakością: wytycznych, metodykach, procedurach, instrukcjach itp. Połączenie tych dwóch języków w praktyce często stwarza ekspertom daktyloskopii wiele problemów z prawidłowym użyciem terminów opisujących materiał dowodowy i porównawczy w zarządzanych ekspertyzach. Terminy te wymagają zatem wyjaśnienia i uściślenia, zwłaszcza że są one stosowane w opiniach z przeprowadzanych badań. W niniejszym opracowaniu ograniczono się do pojęć: „ślad”, „odbitka” oraz „odwzorowanie”. Często są one bowiem interpretowane niejednoznacznie, a ich użycie rodzi nieporozumienia. Rozważania dotyczące zagadnień terminologicznych zostały oparte na literaturze przedmiotu.

Pierwszym pojęciem, które wymaga wyjaśnienia, jest „ślad”. W literaturze spotyka się różne definicje śladu. Najbardziej powszechna jest ta proponowana przez Jana Sehna: **ślady w znaczeniu kryminalistycznym to wszelkie zmiany w obiektywnej rzeczywistości, które jako spostrzegalne znamiona po zdarzeniach będących przedmiotem postępowania stanowią podstawę**

do odtworzenia przebiegu tych zdarzeń zgodnie z rzeczywistością.

Pojęcie „zmiany” oznacza różnicę między dwoma stanami równowagi obiektywnej rzeczywistości: pierwszym w chwili ujawnienia znamion zdarzenia (czynu przestępczego), a drugim – poprzedzającym zdarzenie. Obiektywną rzeczywistość mogą stanowić przedmioty, przyroda, ludzie i ich świadomość.

W literaturze poświęcono wiele uwagi różnym klasyfikacjom śladów. Poniżej przedstawiono podstawowe podziały.

Podział śladów ze względu na stopień zorganizowania materii, która jest nośnikiem śladów:

- ślady materialne (nazywane też substancjalnymi),
- ślady w świadomości (nazywane inaczej pamięciowymi).

Podział śladów materialnych:

- ślady nienaruszające struktury i kształtu podłoża (np. płaskie ślady linii papilarnych, substancji biologicznych, chemicznych),
- ślady odkształcające podłoże lub naruszające jego strukturę (np. wgłębione ślady linii papilarnych, ślady narzędzi, ślady użycia materiałów wybuchowych),
- ślady w postaci odrębnych od podłoża przedmiotów, które sprawca zgubił bądź porzucił w związku z akcją przestępczą.

Brak śladu materialnego, tam gdzie powinien się on znajdować, można w sensie kryminalistycznym traktować również jako ślad.

W art. 205 § 1 kodeksu postępowania karnego występuje termin „ślad”: „Jeżeli dokonanie oględzin, eksperymentu, ekspertyzy, zatrzymania rzeczy lub przeszukania wymaga czynności technicznych, w szczególności takich jak wykonanie pomiarów, obliczeń, zdjęć, utrwalenia śladów, można do udziału w nich wezwać specjalistów”. Przytoczony fragment skłania do tego, aby to, co zostało ujawnione i zabezpieczone na miejscu wykonywania czynności procesowych, nazywać śladem.

Ujawnione w trakcie oględzin miejsca zdarzenia przestępczego ślady, w tym przedmioty związane z tym zdarzeniem, zabezpieczone w sposób procesowy oraz techniczny, stanowią materiał dowodowy w danej sprawie. W praktyce daktyloskopijnej przyjęto się nazywać śladami linii papilarnych ślady listewek skórnych ujawnione na miejscu zdarzenia, które z zasady włączone są do środków dowodowych, jako że zabezpieczane są one najczęściej w czasie oględzin miejsca zdarzenia, które są czynnością procesowo-kryminalistyczną. Dlatego też bywają nazywane zamiennie w ekspertyzie daktyloskopijnej śladami lub materiałem dowodowym.

Drugim ważnym pojęciem, które należy wyjaśnić, jest „odcisk” („odbitka”). Materiał porównawczy do identyfikacyjnych badań daktyloskopijnych, pobierany na kartach daktyloskopijnych i chejroskopijnych, przedstawiający układ listewek skórnych (linii papilarnych) palców i dłoni, w języku prawnym nazywany jest odciskami. Z pojęciem pobierania odcisków można spotykać się m.in. w następujących aktach prawnych:

– kodeksie postępowania karnego – art. 74 § 2: „Oskarżony jest jednak obowiązany poddać się: ust. 1 oględzinom zewnętrznym ciała oraz innym badaniom nie połączonym z naruszeniem integralności ciała; w szczególności wolno od oskarżonego pobrać odciski, fotografować go

oraz okazywać go w celach rozpoznawczych innym osobom”;

– ustawie z 6 kwietnia 1990 r. o Policji, art. 20. ust. 2.: „Policja może pobierać, przetwarzać i wykorzystywać w celach wykrywczych i identyfikacyjnych informacje, w tym dane osobowe o osobach podejrzanych o popełnienie przestępstw ściganych z oskarżenia publicznego, nieletnich dopuszczających się czynów zabronionych przez ustawę jako przestępstwa ścigane z oskarżenia publicznego, osobach o nieustalonej tożsamości lub usiłujących ukryć swą tożsamość oraz o osobach poszukiwanych, także bez ich wiedzy i zgody, a w szczególności: pkt 2 – odciski linii papilarnych”.

Wieloletnia praktyka daktyloskopijna mówi o pobieraniu odbitek jako materiału porównawczego. Oba terminy: „odciski” i „odbitki”, mogą być używane wymiennie. Materiał porównawczy w postaci odcisków (odbitek) linii papilarnych palców i dłoni jest materiałem wtórnym w stosunku do materiału dowodowego, tzn. jest pobierany wtedy, gdy w danej sprawie został zabezpieczony odpowiedni materiał dowodowy. Odnosi się to tylko do celów procesowych. Nie należy tego mylić z realizacją rejestracji związanej z art. 20 ustawy o Policji.

Kolejnym pojęciem wymagającym wyjaśnienia jest „odwzorowanie”. W „Słowniku języka polskiego”, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999) znajduje się definicja tego wyrazu:

Odwzorowanie (rzecz. od odwzorować – odwzorowywać):

1. Odtworzyć według wzoru, ukształtować na wzór czegoś; skopiować, np.: Odwzorować oryginał.
2. Przekształcić jeden zbiór w drugi w ten sposób, aby każdemu elementowi jednego zbioru odpowiadał dokładnie jeden element drugiego.

Określenie kryminalistyczne terminu „odwzorowanie” zawarte jest w tomie 1 „Techniki kryminalistycznej” pod red. Włodzimierza Kędzierskiego

w rozdz. 2 w punkcie 2.3.1 „Odwzorowania”: „Koniecznym warunkiem powstania odwzorowania jest wykonanie przez człowieka takiej czynności, która umożliwia kontakt powierzchni dwóch przedmiotów: tworzącego ślad i uzyskującego ślad zwanego podłożem. Taki kontakt może być osiągnięty również w inny sposób, na przykład w wyniku zjawiska przyrodniczego. Ale powstanie śladu jest obwarowane także stałym ich przedmiotów: ich właściwościami, obecnością dodatkowej substancji na ich powierzchni, siłą, z jaką na podłoże działa przedmiot tworzący ślad.

Odwzorowania powstają jako odciski i odbitki. Od właściwości podłoża zależy rodzaj odwzorowania. Odciski powstają w podłożach plastycznych, odbitki – na podłożach twardych. Odbitki występują jako odwzorowania nawarstwione (naniesione jakąkolwiek substancją na podłoże) lub odwarstwione (gdy w wyniku kontaktu z podłożem zostaje zebrana substancja). Za najważniejsze cechy odwzorowania w kryminalistyce uznaje się kształt, wielkość i rozmieszczenie cech grupowych i indywidualnych w nim występujących.

Jako odwzorowania występują ślady linii papilarnych, czerwieni wargowej, małżowiny usznej, mekhanoskopijne, stóp, opon samochodowych.

Wytyczne nr HJ/W-3/V/05 Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego Komendy Głównej Policji zawarte w „Metodyce prowadzenia badań daktyloskopijnych”, wydanie II z 9.02.2005 r., określają odwzorowanie jako pojęcie ogólne, oznaczające utrwalenie układu linii papilarnych lub poletkowej budowy skóry wszelkimi dostępnymi metodami, w formie możliwej do wykorzystania w badaniach porównawczych. Pojęcie to dla potrzeb wytycznych obejmuje ślady widoczne na podłożu w postaci odcisku, odbitki lub przeniesione na folię daktyloskopijną, odlewy silikonowe, obraz zeskan-

wany, utrwalony cyfrowo, w postaci wydruku lub fotografii, odbitki na karcie daktyloskopijnej itd.

Po przedstawieniu określeń i definicji powyższych pojęć można przystąpić do rozważań na temat ich użycia przy opisie materiału dowodowego i porównawczego w daktyloskopijnych badaniach porównawczych.

W trakcie oględzin miejsca czynu przestępczego dostępnymi metodami i środkami ujawniane są ślady linii papilarnych pozostawione na przedmiotach związanych z zaistniałym zdarzeniem. Ujawniony ślad linii papilarnych pozostaje jednakże na danym przedmiocie na miejscu zdarzenia, a jego obraz przenosi się na folię daktyloskopijną i wykonuje fotografię skalową. To, co zostało przeniesione na folię, jest odwzorowaniem śladu, a nie śladem. Podobnie jest z przedmiotami zabieranymi z miejsca zdarzenia (dowodami rzeczowymi), na których powierzchni – w pracowni wizualizacji – są ujawniane, a następnie utrwalane ślady linii papilarnych. Uzyskany obraz śladu w postaci fotografii lub zapisany w formie elektronicznej (plik graficzny) jest już jego odwzorowaniem. Przekształcenia obrazu śladu zawartego w pliku graficznym, dokonane za pomocą specjalistycznych narzędzi (programów) do obróbki grafiki, np. Photoshop, są kolejnymi odwzorowaniami – kopiami śladu.

Niejednokrotnie ekspert daktyloskopii otrzymuje do badań porównawczych materiał dowodowy w postaci wydruku z drukarki lub fotoprintera – pliku graficznego przedstawiającego obraz śladu linii papilarnych. W trakcie badań nie jest w stanie określić, ilu i jakim przekształceniom obraz ten był poddawany. Taka informacja zawarta jest w historii przekształceń dokonywanych w trakcie obróbki graficznej. Opisując taki materiał, winno się korzystać z terminu „odwzorowanie”.

Ujawniając roztworem ninhydryny ślad linii papilarnych na powierzchni chłonnej, uzyskujemy jego obraz na tej powierzchni. W przypadku gdy ten ślad zostanie zabezpieczony poprzez naklejenie folii pozytywowej lub umieszczenie dokumentu pomiędzy folię celuloidową, uzyskany obraz jest śladem linii papilarnych. Natomiast kiedy zostanie utrwalony w sposób fotograficzny, zeskanowany lub zarejestrowany za pomocą kamery, uzyskany obraz jest już odwzorowaniem.

Dostarczany wraz z postanowieniem o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłego materiał dowodowy zawiera – opisane na metryczkach śladowych – informacje na temat tego, jaki to jest materiał, gdzie i w jaki sposób został ujawniony oraz w trakcie jakich czynności został zabezpieczony. Nieprecyzyjne określenie materiału dowodowego np.: „dowód rzeczowy nr...”, „ślad dowodowy nr...”, „ślad nr... w postaci...” itd. niejednokrotnie utrudnia wykonującemu ekspertyzę jednoznaczne opisanie i powoduje, że w taki sam sposób nazywa on ten materiał w sprawozdaniu z wykonanych badań.

Innym przypadkiem, w którym występują trudności z opisem materiału dowodowego i materiału porównawczego, jest sytuacja, kiedy trzeba porównać dwie karty daktyloskopijne tej samej osoby. Co w tym wypadku jest śladem, a co odbitką porównawczą? Jak należy opisać materiał przekazany do badań?

W nawiązaniu do przedstawionych powyżej wywodów można powiedzieć, że termin „odwzorowanie” zawiera wszystkie możliwe określenia obrazu listewek skórnych przekazanych jako materiał dowodowy i porównawczy do identyfikacyjnych badań daktyloskopijnych. Użycie we wnioskach końcowych zwrotu „ślad linii papilarnych utrwalony na folii” lub „odwzorowanie linii papilarnych utrwalone na folii” może być używane zamiennie w zależności od kontekstu

opisu zawartego na metryczkach śladowych przesłanego do badań materiału dowodowego.

Zleceńodawca czytający sprawozdanie i wnioski końcowe z badań niejednokrotnie nie rozumie znaczenia użytego w nich słowa „odwzorowanie”. W celu uniknięcia nieporozumień warto byłoby użyć sformułowania „ślady linii papilarnych stanowiące materiał dowodowy, dalej nazywane odwzorowaniami”, które pozwoli w sposób prosty i jednoznaczny przejść od terminu „ślad” do terminu „odwzorowanie”.

W przypadkach opisu materiału dowodowego, gdy ślady linii papilarnych są w sposób jednoznaczny opisane, np.: materiał dowodowy stanowią tylko folie daktyloskopijne z zabezpieczonymi tam śladami, można używać zwrotu „ślad linii papilarnych zabezpieczony na folii”. Jest ono zgodne z językiem prawniczym. Wprowadzenie określenia „odwzorowanie” powinno ułatwić pisanie sprawozdania i formułowanie wniosków końcowych.

Termin „ślad” wiąże się z materiałem dowodowym ujawnionym na miejscu zdarzenia, zaś „odbitka” – z materiałem porównawczym pobieranym od osób w trakcie daktyloskopowania, a „odwzorowanie” jest pojęciem uniwersalnym i używanym do opisu zarówno materiału dowodowego, jak i materiału porównawczego. Termin „odwzorowanie” jako nadrzędny wobec pozostałych terminów opisujących materiał dowodowy i materiał porównawczy pozwala na sprawniejszą pracę nad sprawozdaniem i łatwiejsze formułowanie wniosków dzięki unikaniu tych samych określeń, np.: zamiast „ślad linii papilarnych zabezpieczony na folii... stanowiącej dowód rzeczowy nr...” można napisać „odwzorowanie linii papilarnych zabezpieczone na folii... stanowiącej ślad nr...” itp.

Krzysztof Tomaszycski